

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

UDK 332.2:330.341.1:331.108:332.143

Р.С. ЧОРНИЙ,
д.е.н., доцент, директор Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

Сучасні тенденції розвитку інформаційної та кадрової складових інноваційного потенціалу агропромислового комплексу

Наведено основні підходи в напрямі поліпшення інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК. Розкриті переваги передачі інформації підприємствам про інновації в ринкових умовах господарювання за рахунок поширення застосування приватного консультування. Визначено роль консалтингових компаній у розвитку інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК. Розглянуто нові тенденції розвитку кадрової політики підприємств інноваційної орієнтації, спрямованої на формування інноваційно-сприятливих, конкурентоздатних, освічених керівників і спеціалістів та рядових працівників по обслуговуванню нової техніки, обладнання тощо.

Ключові слова: інформаційні ресурси, агропромисловий комплекс, сільськогосподарські підприємства, інновації, кадрова політика, приватне консультування, консалтингові компанії, інноваційні консультації, нові технології.

Р.С. ЧОРНИЙ,
д.э.н., доцент, директор Нововольинского учебно-научного института экономики и менеджмента
Тернопольского национального экономического университета

Современные тенденции развития информационной и кадровой составляющих инновационного потенциала агропромышленного комплекса

Приведены основные подходы в направлении улучшения информационной составляющей инновационного потенциала АПК. Раскрыты преимущества передачи информации предприятиям об инновациях в рыночных условиях хозяйствования за счет распространения применения частного консультирования. Определена роль консалтинговых компаний в развитии информационной составляющей инновационного потенциала АПК. Рассмотрены новые тенденции развития кадровой политики предприятий инновационной ориентации, направленной на формирование инновационно-благоприятных, конкурентоспособных, образованных руководителей и специалистов и рядовых работников по обслуживанию новой техники, оборудования.

Ключевые слова: информационные ресурсы, агропромышленный комплекс, сельскохозяйственные предприятия, инновации, кадровая политика, личное консультирование, консалтинговые компании, инновационные консультации, новые технологии.

R. CHORNYI,
Dr.Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Director of Novovolynsk Research Institute
of Economics and Management of Ternopil National Economic University

Modern trends in information and human resources components of the innovation potential of agriculture

The basic approaches towards improving the information component of innovative potential of agribusiness. The disclosed information transfer benefits to enterprises of innovation in market conditions due to the extension of private counseling.

The role of consulting companies in information component of innovative potential of agribusiness. Considers new trends of human resources policy targeting innovative companies aimed at developing innovative and favorable competitive, educated professionals and managers and ordinary employees to service new machinery, equipment and so on.

Keywords: information resources, agriculture, agricultural enterprises, innovation, personnel policy, private counseling, consulting companies, consulting innovation, new technology.

Постановка проблеми. У сучасних умовах широкомасштабна інноваційна діяльність є фундаментом стабільного та ефективного економічного зростання для національного агропромислового комплексу і сільських територій. Адже саме тут створюється майже третина валового внутрішнього продукту, а в аграрній сфері задіяна п'ята частина трудових ресурсів України. При цьому Україна за продуктивністю і ефективністю агропромислового виробництва значно відстає від усіх країн-членів Європейського Союзу, і тільки на основі інноваційного розвитку можна досягти суттєвого підвищення ефективності сільського господарства та переробної сфери, конкурентоспроможної продукції, а також здійснити докорінну техніко-технологічну, організаційно-економічну і соціально-екологічну модернізацію усіх сфер АПК і сільських територій.

Враховуючи викладене, та у зв'язку із перспективами агропромислової інтеграції, курс на інноваційний розвиток національного АПК слід розглядати як стратегічне завдання. Відповідно з цим необхідно відзначити, що нині існує об'єктивна потреба у дослідженні інноваційного розвитку аграрного сектору економіки, і оцінці його інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем інноваційного розвитку присвячені праці таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як В. Александрова, В. Геєць, П. Завлін, В. Захарченко, С. Ілляшенко, С. Коул, М. Кондратьєв, О. Лапка, М. Портер, Б. Санто, Б. Твісс, Л. Федулова, Й. Шумпетер, В. Яковенко та ін.

Однак, багато аспектів формування інноваційного потенціалу АПК поки-що принципово не визначено, зокрема, способи його оцінки при прийнятті управлінських рішень щодо впровадження конкретних технологій і новітніх розробок, механізми стимулювання його розвитку та підтримки на основі державної економічної політики, визначення системних підходів до оцінки та управління інноваційною діяльністю, і тому вони потребують подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати основні тенденції розвитку інформаційної та кадрової складових інноваційного потенціалу АПК.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку аграрної економіки особливої актуальності набуває питання інформаційного і кадрового забезпечення тих напрямів науки і технологій, які були визначені законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року №433-IV [5]. Основну роль в інформаційному забезпеченні інноваційних процесів виконують інформаційні ресурси і сучасні інформаційні комунікаційні технології.

Для вітчизняних науковців найбільш доступним збірником інформаційних носіїв є бібліотечний фонд [6, 202]. В Україні близько 300 бібліотек різного відомчого підпорядкування. Крім того, бібліотечний фонд погано оснащений обчислювальною технікою, що не забезпечує обміну інформації з національними і міжнародними центрами. Бібліотеки не завжди забезпечені фахівцями. З іншого боку, слабка інфор-

мованість розробників нової сільськогосподарської техніки і технології призводить до того, що вже на стадії проектування створюються морально-застарілі зразки, продукція, яка пропонується на ринок, часто не конкурентноздатна порівняно з зарубіжними аналогами.

В галузях АПК відсутні галузеві і територіальні органи науково-технічної інформації, які могли б забезпечувати новітньою інформацією сільськогосподарські підприємства, майже відсутні зв'язки в технології руху інформації «зверху вниз» і «в гору». Однак при цьому варто відмітити, що деякі господарства і підприємства АПК мають значні довідково-інформаційні фонди. Крім того, на місцях часто не має працівників відповідного інформаційно-кваліфікаційного рівня, що здатні достовірно проаналізувати і об'єктивно оцінити інформацію щоб довести її до споживачів. Це відповідним чином негативно відображається на використанні інформаційних фондів.

В якості основних причин такого явища науковці відмічають розпад колишньої бібліотечної системи, скорочення розмірів фінансування наукових закладів, бібліотек, відсутність надходження видавничої продукції з інших сусідніх держав. А це в свою чергу позбавляє можливості доступу вітчизняних вчених до важливої наукової інформації, забезпечення процесу творчого генерування нових ідей, обміну досвідом, виявлення інноваційних тенденцій, розвитку науки і техніки тощо.

Для покращення інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК доцільно підтримувати такі підходи [2]:

- здійснення електронного об'єднання трьох провідних бібліотек України – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Парламентської бібліотеки України та бібліотеки Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка;
- розвиток інформаційно-комунікаційної системи, яка б відповідала за наявність і стан бази даних, якість інформаційних ресурсів;
- започаткування відповідної державної програми, яка б передбачала цільове виділення асигнувань на створення відповідної інформаційної бази;
- інформаційні комунікації, розвиток ліній зв'язку з високою пропускну здатністю та утворення єдиної державної загальнонаціональної мережі, зокрема Інтернет;
- розвиток і вдосконалення діяльності служб маркетингу, яка спроможна забезпечити отримання відповідної інформації про розвиток ринку збуту, співвідношення попиту і пропозиції, конкурентноздатність продукції тощо.

Як свідчить досвід країн з ринковою економікою, передача інформації підприємствам про інновації в ринкових умовах господарювання зростає за рахунок поширення застосування приватного консультування. Розвиток західноєвропейських підприємств підтверджує, що сільськогосподарські підприємства, які націлені на успішну інноваційну діяльність в майбутньому, повинні частіше звертатися до консультаційної допомоги від професіоналів цієї галузі. Особливе значення при цьому мають консультації з питань інформаційної

діяльності. Варто відмітити, що адресну консультацію аграрних підприємств спроможні фінансувати лише великі сільськогосподарські підприємства. В даному випадку використання «ноу-хау» консультантами фермерських та підсобних господарств дуже обмежені. Групові консультації менших за розміром підприємств можуть стати одним із кращих способів вирішення проблеми. При цьому приватне консультування має ряд суттєвих переваг:

- консультація між компаніями, що пропонують консультаційні послуги, забезпечує високу якість консультації;
- якість консультаційних послуг важлива для консультанта (привабливість, мотивація);
- система консультування дуже гнучка;
- сільськогосподарське підприємство може самостійно вибрати консультанта, та змінювати його в разі потреби;
- менеджмент комерційних підприємств, що надають консультації, зорієнтований на умови ринкової економіки та відповідає умовам високої професійності.

За умов ринкової економіки надання незалежних приватних консультацій, які спрямовані на кожного окремого клієнта-довірителя набуватиме особливо великого значення. Інноваційні консультації вже досить активно використовуються в Україні. І хоча в Україні більшість підприємств звикли до безкоштовної консультаційної допомоги, в останні роки підтвердилось, що зростає тенденція до залучення комерційної кваліфікаційної консультативної допомоги з виробничо-технологічних та інноваційних питань. У майбутньому незалежне приватне господарське консультування підприємств аграрного сектору, як і інші форми консультацій знайде своє місце в Україні як це має місце в країнах західної Європи.

В розвитку інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК належне місце варто надати діяльності консалтингових компаній. Так, відома консалтингова компанія ТОВ «Агроконсалт-Трансформ» (АКТ), яка була заснована в рамках Німецько-Українського проекту (2000 р.) розвитку сільського господарства і залучення інвестицій (НУАП), яка торяд з різними послугами по заснуванню підприємства надає консультації з вибору і придбання сучасної сільськогосподарської техніки. В сучасних умовах сільськогосподарське виробництво має дві основні проблеми. Це необхідність його модернізації та залучення інвестицій. Оскільки діяльність значної кількості підприємств збиткова і вони не в змозі інвестувати кошти в додаткове технічне оснащення, то досить жадною виступає ситуація з отриманням кредитів на придбання нового устаткування, техніки. В такій ситуації АКТ надає консультаційну допомогу щодо механізації підприємств три обмежених фінансових можливостях. Керівники і спеціалісти підприємств можуть отримувати інформацію з таких важливих питань, як: консультації з ефективного використання кадрового персоналу; вибір сучасних засобів виробництва, які найбільш підходять для умов підприємства; рекомендації щодо використання тих чи інших технологій в залежності від конкретних умов місця розташування підприємства; кваліфікаційна підготовка до умов виробництва; консультації з придбання найкращої з технологічної та екологічної точки зору сільськогосподарської техніки для підприємства; обслуговування дотримання норм технічної експлуатації та технічне обслуговування придбаної техніки тощо.

Поряд з цим кадрова політика підприємств інноваційної орієнтації має бути спрямована на формування інноваційно-сприйнятливих, конкурентоздатних, освічених керівників і спеціалістів та рядових працівників по обслуговуванню нової техніки, обладнання тощо. Поряд з цим має формуватись інноваційна культура підприємства, вироблення нового ставлення до працівника через надання пріоритетності його інноваційному розвитку, підвищення освіти, стимулювання ініціативи, професійному росту, підвищенню кваліфікації тощо. Враховуючи особливості розвитку трудових відносин за умов інноваційного процесу в цивілізованих країнах світу, варто відмітити об'єктивність такого процесу як поступове звільнення працівників від виконання основних виробничих функцій. При цьому втілення знань в нових технологіях передбачає якісні зміни трудових функцій працівників, концентрацію їх зусиль на підготовку інноваційного процесу, його забезпечення, регулювання, оптимізацію. Внаслідок цього з'являються нові можливості для збагачення і полегшення праці. Комплексна механізація і автоматизація виробництва пов'язані із широким розвитком праці і працівників. В етику інноваційного трудового процесу включаються ірраціональні елементи пов'язані з емоціями, інтуїцією, підсвідомістю, специфікою сприйняття, самоаналізом та ін.

Поява і здешевлення засобів децентралізованої інформатики розширює можливості більш автономної праці рядових працівників і управлінців, керівників і спеціалістів, менеджерів-новаторів. У зв'язку з цим традиційне підкорення працівника імперативу технологічної дисципліни і алгоритмам поведінки згідно з інструкціями в гнучкому автоматизованому виробництві часто пом'якшується, що в свою чергу, передбачає підвищення свободи працівника в контрольно-регулюючих функціях [4].

Впровадження у виробництво нових засобів інформації, точної техніки, приладів, комп'ютерів несе в собі можливість розвитку у працівника масштабної логіки, нової культури праці, її оздоровлення, дисциплінованості мислення і точності реакцій. Тобто сприяє формуванню сенсорних, інтелектуальних і морально-вольових функцій. Зокрема, застосування комп'ютерної техніки дає можливість не лише виявляти помилки людини, але й вирішувати складні питання, на основі спостереження за екраном створювати новий тип «образного» мислення, що в свою чергу, сприяє генерації нових ідей. При цьому вторгнення працівника в галузь несподіваного для себе пізнання в міру інтелектуалізації праці сприяє формуванню в корі головних півкуль нових функціональних структур.

Отже, перспективу впровадження нових технологій і техніки в сільськогосподарське виробництво доцільно проектувати під нову «модель» праці, яка ґрунтується на пріоритетності при технологічній модернізації виробництва, альтернативної, структуризованої праці відповідно з конкуренцією працівника як працівника самореалізуючого.

Розвиток процесу інформатизації виробництва передбачає необхідність зменшення соціальних відмінностей між рядовими працівниками та керівниками, спеціалістами, що сприятиме підвищенню якості праці, розвитку тенденції до інтеграції окремих структурних підрозділів інноваційного підприємства, їх синхронізації до нових форм усупільнення праці.

Щодо питання ефективного використання кадрового персоналу заслуговує на увагу досвід підготовки кадрів у від-

мій корпорації «Агро-союз». Ще у 2006 році спеціалістами корпорації, модельного інноваційного господарства АПК України на діловій зустрічі з викладачами Білоцерківського державного аграрного університету було запропоновано на базі власного господарства провести підготовку висококваліфікованих спеціалістів ветеринарної медицини. В результаті домовленості складено було угоду на певний термін співробітництва між аграрним університетом і корпорацією. Всі питання, пов'язані з фінансовими витратами на оплату праці викладачів та утримання студентів вирішувались за рахунок корпорації. На навчання на базі передового інноваційного господарства було направлено 18 кращих студентів аграрного вузу. При завершенні навчального процесу спеціалістам, підготовленим на основі новітніх підходів і методів господарювання було запропоновано роботу у корпорації «Агро-союз». При цьому адміністрація корпорації не висувала будь-яких певних зобов'язань перед молодими спеціалістами стосовно їх закріплення у власному господарстві, не обумовлювався обов'язковий термін відпрацювання тощо. Навпаки, молодим спеціалістам, які пройшли підготовку до роботи на інноваційному, обладнаному найновішими технологіями підприємстві, надано було всі можливості вільного працевлаштування в інших підприємствах аграрного профілю.

В такому підході вбачалась можливість широкого розповсюдження власного досвіду успішної інноваційної діяльності, передачі набутих знань, навичок тощо. Даний підхід відрізняється глибоким гуманістичним змістом, вболіванням спеціалістів корпорації за спільну державну справу, орієнтацією на вирішення загальнонаціональної проблеми та характеризується проявом високого рівня інноваційної культури. Він потребує широкого поширення.

Розвиток деградаційних процесів в сільській місцевості призвів до того, що в останні десятиліття в окремих сільських поселеннях число жителів зменшилось у кілька разів, там проживають в основному люди похилого віку. Часто керівники сільськогосподарських підприємств скаржаться на те, що в господарствах є нова техніка, але управляти нею нема кому. Колективи механізаторів укомплектовані на 60%, а то й менше. Молодих кадрів критично не вистачає. І знову ж таки причиною такого стану є не стільки відсутність кількості молоді на селі, як недосконалість сучасної системи підготовки механізаторів.

Якщо раніше при забезпеченні державного фінансування професійно-технічні училища випускали щороку необхідну для села кількість механізаторів, то зараз їх випуск в окремих випадках зменшився у 10 і більше разів. Крім того, система самої підготовки не витримує ніякої критики. Так, при обмеженості сучасних технічних засобів в училищах випускники ПТУ не отримують ніяких навичок і зовсім не готові працювати на виробництві.

Доречно пригадати і наші вищі учебні заклади. Часто випускники вузів, що приходять на виробництво, навіть, уяви не мають, яка техніка використовується у господарстві, які її нові модифікації, бо у вузах вони її не бачили. На жаль, щоб забезпечити експлуатацію нової техніки молодим працівникам треба все починати з нуля. Порівняно з 50-ми роками

в сучасних умовах значно скоротився термін служби обладнання, техніки, технологічних процесів, приблизно в 2 рази, а в деяких галузях чи на окремих підприємствах зміна техніки відбувається ще швидше, кожні 7–8 років [7, 147].

При цьому система вітчизняної підготовки та профорієнтації кадрів, на жаль, до таких умов не адаптована, що часто призводить до негативних наслідків на виробництві, неможливості оновлення, аварійних ситуацій тощо.

Висновки

Основні тенденції в еволюції інформаційного забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві, попри наростання його ключового значення в інноваційному процесі, в Україні не відповідають сучасним вимогам. В ринкових умовах значних переваг порівняно з традиційним інформаційним забезпеченням, яке надається державними установами, набуває приватне консультування. В економіці українського сільського господарства з'являється ряд успішних приватних інноваційних фірм, для яких надання консультацій і навчання кадрів (навіть на безоплатній основі) стало органічною частиною інноваційного бізнесу.

Вітчизняна практика підготовки та профорієнтації кадрів, яка не адаптована до сучасних умов інноваційного оновлення АПК, стає сьогодні однією з найгостріших проблем інноваційного розвитку аграрних підприємств і підвищення інноваційної культури АПК. Кадрова політика підприємств інноваційної орієнтації повинна бути спрямована на формування інноваційно-сприйнятливих, конкурентноздатних, освічених керівників і спеціалістів та рядових працівників по обслуговуванню нової техніки, обладнання тощо.

Список використаних джерел

1. Важинський Ф.А. Диверсифікація та кооперація розвитку сільських територій регіону / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук, О.С. Молнар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2011. – Спецвип. 33. – Ч. 3. – С. 125–129.
2. Вильховченко Э. Прогресс труда на современном этапе НТР / Э. Вильховченко // Мировая экономика и международные отношения. – 1992. – №8. – С. 57–62.
3. Колодійчук А.В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки / А.В. Колодійчук // Формування ринкових відносин в Україні. Вип. 5/1 (132) [Наук. ред. І.Г. Манцуров]. – К., 2012. – С. 58–62.
4. Корнєщук В.П. Сучасна професійна освіта в Україні і надійність спеціалістів / В.П. Корнєщук // Наука і освіта. – № 1–2. – 2007. – С. 147–155.
5. Про пріоритетні напрямки розвитку інноваційної діяльності в Україні: від 16 грудня 2003 року № 433-IV / Верховна Рада України – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 13. – С. 354.
6. Симоненко Т.В. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні / Т.В. Симоненко // Бібліотечний вісник. – 2003. – №5. – С. 20–22.
7. Чайковська К.В. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств / К.В. Чайковська // Актуальні проблеми економіки. – № 10(64). – 2006. – С. 200–207.